

Helyesírási erőpróbák az ELTE-n

1993 óta az egyetemi anyanyelvi napok keretén belül minden évben rendezünk a hallgatók számára helyesírási versenyt. Ezen mind a magyar, mind a nem magyar szakos főiskolai és egyetemi hallgatók részt vehetnek. Örvendetes, hogy évről évre nő a helyesírási versenyre jelentkezők száma. 1997-ben több mint félszáz diák indult a versenyen, 1998-ban pedig már majdnem százán jelentkeztek a helyesírási erőpróbára. E sok vállalkozó szellemű hallgató közül egyre nagyobb arányban nem magyar szakos hallgatók neveznek be a versenyre.

Szimbolikus jelentőségük van a helyesírási versenyeknek egy olyan világban, ahol a szóbeli kommunikációs formákat egyre inkább fölváltják az írásbeli változatok: a faxok, a számítógépes üzenetek. Az írás egyre népszerűbb eszköze a gondolatok kicserélésének, a társadalmi érintkezésnek (vö. Laczkó Krisztina: Helyesírás és társadalom ma. Nyr. 1993: 506—508).

A felsőoktatásban a tanár szakon kötelező helyesírás-tanulással azt jelezük: minden iskolázott embertől elvárható, hogy eligazodjék a helyesírási szabályzatban, és a legfontosabb szabályokat készségszinten alkalmazza. A helyesírási stúdiumok és a helyesírási versenyek erősíthetik a hallgatókban azt a meggyőződést, hogy az általános és a szakmai műveltségnek meghatározó része a helyesírási kultúra. A helyesírás tudása nem öncélú ismeret, a kommunikációs problémák megoldásában, közléseink hatásosságában fontos szerepe van.

A helyesírás tanításával nemcsak a sikeres kommunikációhoz szükséges készségek egyikét fejlesztjük, a helyesírási rendszer belső összefüggéseinek föltárásával, a helyesírási szabályok követésére való neveléssel erősítjük a diákoknak a pozitív értékekhez való ragaszkodását, figyelmüket, felelősségtudatukat, problémaérzékenységüket, kritikai érzéküket és önálló gondolkodásukat is. Az anyanyelvi nevelés minden fokán, az általános iskolában, a középiskolában és a felsőoktatásban is arra neveljük diákjainkat, hogy mind az írásbeli, mind a szóbeli megnyilatkozásukért felelősséget érezzenek. Helyesírást érdemes tanulni, „a helyesírás tanítható, megtanulható, és meg is tanulandó!” — foglalja össze Fábián Pál (l.: Fábián Pál: A helyesírás iskoláinkban. In: Program az anyanyelvi nevelés továbbfejlesztésére. Tankönyvkiadó, 1986. 177).

A helyesírási versenyeken a versenyzők tudását egy feladatlap és egy tollbamondás segítségével mérjük össze. Ezek a feladatlapok, valamint a tollbamondásszövegek a helyesírási alapelvek és szabályok minél teljesebb körét próbálják felölelni. A feladatlapok gyakorlattípusai között találunk hagyományosabbnak számító kiegészítéses, átalakításos, szóegyenletes, alkotásos és csoportosításos feladatokat, de a kor társadalmi követelményeinek megfelelően, valamint a tanári pályára készülőkkel szemben támasztott elvárásokhoz igazodva minden évben bekerül a gyakorlatsorba egy-két választásos és hibajavításos feladat is. Bár az általános iskolai és a középiskolai helyesírás-tanításban csak egy-egy tanítási szakasz végén, megfelelő ismeretelsajátítás és gyakorlás után van helyük a hibás szövegeket javító feladatoknak, a pedagógusképzésben gyakrabban kell élnünk velük. Hiszen a hallgatókat — bármilyen szakosok legyenek is — fel kell készítenünk arra, hogy megfelelő biztonsággal vegyék észre és javítsák ki diákjaik írásbeli munkáiban a helyesírási hibákat. Természetesen ezek a feladatok nem helyettesíthetik a helyes írásképet közvetítő gyakorlatokat, sőt törekszünk arra, hogy ez utóbbiak legyenek túlsúlyban. Az iskolai képzés minden fokán és a helyesírási versenyeken is nélkülözhetetlenek azok a feladattípusok, amelyekben a helyesírás tudatosságáról kell számot adni. Ez történhet a példák és a szabályok párosításával, az egyes példák írásmódját magyarázó szabályok értelmezésével vagy a kifejezéseknek a szabályokra, alapelvekre épülő megfelelő csoportosításával. A helyesírástudás felmérésére a választásos tesztfeladatokat tartjuk a legkevésbé alkalmasnak, mivel ezek nem kívánják a versenyzőktől a helyes írásforma rögzítését, gyakran egy kis szerencsével is lehet jó eredményt kapni. Tollbamondásként általában ismeretterjesztő írásokat adunk a versenyzőknek. Ezek többnyire erre a célra átalakított és problémás helyesírási szóalakokkal gazdagított szövegek.

Az egyetemi anyanyelvi napok rendezvényei az országos versenyek előkészítői is. A helyesírási versenyen legeredményesebb főiskolai és egyetemi hallgató minden évben továbbjut az egeri országos helyesírási versenyre. A díjazottak sikerei biztatást adnak arra, hogy érdemes helyesírást tanítani és helyesírási versenyt rendezni. A sok-sok lelkes, érdeklődő diák megerősít bennünket abban, hogy folytatni kell az egyetemi anyanyelvi napok rendezvénysorozatának szép hagyományát. Hisszük azt, hogy a helyesírás biztos tudása továbbra is anyanyelvi műveltségünk fontos része, szellemi igényességünk fokmérője marad.

(A helyesírási versenyek eredményét minden évben értékeljük, a feladatlapot a megoldással és a tollbamondásszöveggel együtt közzétesszük az Egyetemi Fonetikai Füzetekben.)

EGYETEMI ANYANYELVI NAPOK Helyesírási verseny (1994)

1. Helyesírási lottó. Karikázza be az öt *j* betűvel írandó szó sorszámát!

1.	2.	3.	4.	5.
taré...	eré...es	csa...ka	viszo...og	mu...a
6.	7.	8.	9.	10.
gödö...e	Paragua...	ku...torog	naspo...a	go...va
11.	12.	13.	14.	15.
pe...va	cobo...	vá...kál	szerá...	dereg...e

2. Melyik a kakukktojás? Mindegyik sorban elrejtettünk egy hibás helyesírási szóalakot. Karikázza be a betűjelét!

a) férjhez menetel	b) férjhez menés	c) célba dobás	d) emberré válás
a) írat	b) írogat	c) írkal	d) irdatlan
a) metafóra	b) melankolikus	c) buddhizmus	d) sztereotip
a) Szi-szü-phosz	b) Boc-cac-cio	c) kart-ha-u-zi	d) sza-kaj-tó
a) 1994. március 1.	b) 1994. tavaszi	c) 1994. tavaszán	d) 1994. III. 1-jén

3. Hány nevet hall? A [pállal]-nak ejtett névalak hányféle írásmódját tartja elképzelhetőnek? Rögzítse többféleképpen!

[pállal] =

4. Olvassa ki sorban a következő üzenetben elrejtett tulajdonneveket, majd írja le a szabályos alakjukat!

délpesztalabdarúgóegyesület2.számújelmezkészítőés kölcsönzőkftmagyar
nőklapjagemencierdőötvszlórándéremészakatlantiszövetségbalaton

.....

5. Tippeljen! Hány mássalhangzóval kell pótolni az alábbi szavakat?

1 = 1 mássalhangzó, 2 = 2 mássalhangzó, x = 3 mássalhangzó

Tippek

kakasü...ő (l)
bü...itermelés (k)
kipá...ik (l)

a. .isztens (sz)
von. .uk (z)
szégye. . . (l)
vi. .hang (sz)
gu. .ol (g)
va. .elin (t)
fra. .ölcsönző (k)
a. .éppen (k)
klorofi. . . (l)
szu. .ongat (ty)
flane. .abda (l)

Találat:

6. Szóegyenletek. Oldja meg az alábbi összeadási műveleteket, majd magyarázza meg a megoldást a rá vonatkozó helyesírási szabály tömör felidézésével!

helyzet + meg + határozás =

három + havonként =

nappali + szoba + bútor =

művész + feleség =

ugri + bugri =

7. Hibavadászat. Húzza alá a levélben előforduló helyesírási hibákat, majd írja föléjük a helyes megoldást!

Szia Kata!

Köszönöm a lapot amit küldtél. Elmesélem, mi történt azóta a nap óta, mikor utoljára találkoztunk. Képzeld, asszimetrikus frizurát csináltattam magamnak. A levél végén lerajzolom, hogy jobban el tudd képzelni. Szombaton már így mentem diszkóba Bernadettel. Megbocsátottam Tominak a legutóbbi mulasztásáért, mégsem szakítok vele, de azért jól megfedtem. Talán észreter, nem olyan rosszívű, inkább feledékeny. Amikor hazafelé mentünk útba igazítottunk néhány angol diákot. Már ósz óta itt tartózkodnak Pesten, de még nem ismerik a várost. A Déli Pu-t keresték. Szombatra megbeszéltünk velük egy randevút a gyalogos aluljáróba.

Emlékszel még a Körösmenti biciklitúránkra? Jaj, bárcsak mégegyszer ott lehetnénk! Ha itt leszel, majd nagyokat sétálunk és mindenről beszámolok.

Szeretettel üdvözöl barátnőd Bea.

uad

U.i.: Üzend vagy írd meg pontosan mikor érkezel. Hozd magaddal, kérlek, a magyar-angol szótárodát és a köralakú válltáskádat is!

EGYETEMI ANYANYELVI NAPOK
Helyesírási verseny
(1995)

1. Melyik szó van előbb a betűrendes felsorolásban? Tippeljen, hogy 1 vagy 2!

1.	2.	Tipppek:
Tiszántúl	Tisza-part
Eötvös	ötvös
írandó	íránt
egész	égés
naggyal	nagygyakorlat
gáz	Gärtner
góc	Goethe
Kiss Ernő	kissorozat

2. Egészítse ki az alábbi szavakat *ly*-nal vagy *j*-vel!

A kevé. . .ség lenyomja a szerencse tenge. . .ét.

Idővel, szalmával a naspo. . .a is megérik.

Bo. . .tor. . .ánról fügét nem szedhetni.

Mész, bors, csuk. . .a sok rosszat eltakar.

Rossz gá. . .a az, melynek dereg. . .é. . .e nincs.

Búzát vetett, konko. . .t aratott.

Szokás a húst meg. . .eszteni, azután a rosté. . .ra tenni.

Keresztben viszi a la. . .tor. . .át az erdőben.

Nincs farsang bö. . .t nélkül.

3. Alkosson a felsorolt szavakból tulajdonneveket, majd képezze az *-i*, *-s* vagy *-beli* képzős változatukat!

Tulajdonnév:	Képző	Képzős alak:
Bem, rakpart	(-i)
kőszegi, hegység	(-i)
Duna, Tisza, csatorna	(-i)
holt, Tisza, berek	(-i)
magyar, értelmező, kéziszótár	(-beli)
élet, és, tudomány	(-beli)
kalaptervező, és, -készítő, szövetkezet	(-i)
kelet, ázsiai, művészeti, múzeum	(-i)
akadémiai, aranyérem	(-s)

4. Melyik a kakukktojás? Pótolja a hiányzó magánhangzókat és mássalhangzókat a sor elején megjelölt hangzókkal! Karikázza be mindegyik sorban annak a szónak a betűjelét, amelyikben a kiegészítendő mássalhangzó vagy magánhangzó hosszúsága eltér a sor többi tagjától!

(i)	A) d...nár	B) ...zület	C) szel...d
(u)	A) grépfr...t	B) t...rkál	C) h...zogat
(ü)	A) szer...	B) t...nékeny	C) t...rtóztet
(k)	A) ci...ázik	B) a...umulátor	C) e...épp
(l)	A) bri...iáns	B) e...iptikus	C) reste...kedik
(sz)	A) ma...írozás	B) vi...ér	C) ját...od

5. Ahol szükséges, pótolja a hiányzó kötőjeleket az alábbi egybeírt szavakban, vagy írja külön az egybeírt szókapcsolatokat! Keresse meg azokat a párokat, amelyekben azonos okból kell kötőjeles megoldást, egybeírást vagy különírást választani! A betűjelek segítségével alkosson párokat!

- a) gabonakereskedelem
- b) lótfut
- c) kötőhártyagyulladás
- d) hátsókerékajtás
- e) gyermeküléshuzat
- f) régipénzgyűjtemény
- g) repülőgépmotor
- h) férfifőszereplő
- i) kétarasznyí
- j) locspocs
- k) felelősségvállalás
- l) kőrisfaasztal
- m) tarkabarka
- n) sokmillió
- o) borjúbőrtáska
- p) tűzérőhadnagy
- r) libeglobog
- s) facsemeteültetés

Párok:

6. Melyik a szabályos forma? Húzza alá a helyes megoldás(oka)t!

- me-cha-ni-ka / mec-ha-ni-ka
- fásítási hónap / Fásítási Hónap
- hol-ott / ho-lott

Bat-thy-ány / Bat-thyá-ny
 bű-vész-est / bű-vé-szest
 Klapka utca 8.-ban / Klapka utca 8-ban
 KERMI / Kermi
 1995. előtt / 1995 előtt
 Fidesz-es / fideszes
 1995. februári / 1995 februári
 Röltex-szel / Röltexszel
 1995. febr. 20. óta / 1995. febr. 20-a óta
 TDK-dolgozat / TDK dolgozat
 1995. márc. 6-ig / 1995. márc. 6-áig
 dühvel / dühhel
 spanyol—olasz mérkőzés / spanyol olasz mérkőzés

7. Pótolja a hiányzó írásjeleket a következő mondatokban! Mikor hazafelé ballagtunk azt kérdezte segítenék-e neki

A kutyák mintha megéreztek volna a bajt vagy vonítottak vagy föl-le szaladgáltak az udvaron

Itt maradhatsz nem küldelek el de legalább ne zavarj amikor dolgozom

Vidd magaddal ezt a térképet hasznát látod mikor ismeretlen városba érkezel

Néha besegít a sarki zöldségesnél mint eladónő

Nem tudja mi az oka hogy kétszer illetve háromszor is sikertelenül próbálta meg az ugrást

Hidd el érthetetlen miért nem jött el

Mutasd meg merre szaladt és indulok utána

Hát akkor fiam mondd meg hová tegyünk vesszőt a mondatokban

EGYETEMI ANYANYELVI NAPOK

Helyesírási verseny (1996)

1. Milyen helyesírási alapelvek érvényesülnek a következő mondat szavainak a helyesírásában?

Szükségtelen minden csekélységet aranytollal írni.

2. Hány *sz*-szel buzdítja az edző a játékosait? Egészítse ki a szavakat!

Fiúk! Most azt ját...uk, hogy nem ját...unk?! Miért hagyjátok, hogy ját...anak velünk?! Mikor látom már, hogy támadóbban ját...otok? Ne a közönségnek ját...atok! Feri, miért nem a kapura ját...ol?! Ját...átok kapura a labdát! Végre! A kapu elé ját...ák a labdát!

3. Helyesbítse az alábbi szóalakok közül a hibásakat!

expresszerű	dzsesszerű
ésszerű	dísszerű
pufféle	serifféle

4. Oldja meg a következő szóegyenleteket!

Dickens + -vel =
Kodály + -val =
Kiss + -vel =
halász + szövetkezet =
Shakespeare + -i =
Bernadett + -vel =
bridzs + -vel =
Tallinn + -nál =
csekk + könyv =
Victor Hugo + -s =

5. Milyen betűk hiányoznak az alábbi hagyományos írásmódú családnevekből? Pótolja a hiányzó betűket!

Apá...a... Csere János	Rákó... Ferenc
Csontvár... Kosztka Tivadar	Egress... Béni
Dér...né Széppataki Róza	Ba...ány Lajos

6. Hogyan írjuk a szóegyenletek eredményeképpen kapott szakkifejezéseket? 1 = egybe 2 = külön x = kötőjellel

	Tippek
valószínűség + számítás
koordináta + rendszer
négyzetgyök + függvény
Pitagorasz + tétel
x + tengely
feszültség + szabályozás
halmazállapot + változás
három + dimenziós
közlekedő + edény
molekula + pálya
villamos + áram
Mengyelejev + féle
oxidáló + szer
több + vegyértékű

7. Egészítse ki a következő mondatokat a megadott szótaggal kezdődő és a zárójelben lévő kifejezéssel rokon értelmű mellérendelő szóösszetételekkel!

Hiába rúg..... (tiltakozol) a feladat ellen, meg kell csinálnod.

Már beleunt az örökös per..... (veszekedésbe).

Ne higgy el minden men..... (üres híresztelést)!

Összebeszélt tücs..... (mindenfélét), csak épp a lényegről nem szólt.

Elhallgatnánk napestig ét..... (evés és ivás nélkül) az öreg mesemondót.

8. Helyettesítse a kiemelt szórészeket a zárójelben megadott kifejezésekkel! Írja le az így keletkezett alakulatokat!

kutyakiállítás (juhászkutya)

rendőrkutya-iskola (vakvezető kutya)

kutyabarátság (kutya-macska)

kutyavásár (házórzó kutya)

deszka**kerítés** (kutyaház)

kilenc**hetes** kölyök (hónapos)

9. Írja át folyóírással az alábbi újságcímeket! Majd lássa el őket *-beli* képzővel is!

NŐK LAPJA
a kutya

10. Sok intézménynév alkotóeleme hibásan írt földrajzi név. Helyesbítse a következő cégelnevezéseket! A teljes intézményneveket írja le helyesen!

Délpesti Vendéglátó-ipari Leányvállalat
Tiszamenti Építőipari Kiszövetkezet
Dunavölgyi Utazási Részvénytársaság
Északdunántúli Ingatlanértékesítő Iroda
Pestvidéki Fagylaltforgalmazó Kft.

11. Mindegyik vízszintes sorban van egy olyan szó, amelyiknek az elválasztása hibás. Keresse meg és javítsa ki a kakukktojásokat!

ba-rá-to-mék	fél-ig	pén-zért	re-for-mig
be-gu-bó-dzik	ben-dzsó	do-bá-ló-dzik	ti-néd-zser
Aká-tzot	Bá-tho-ry	Des-sew-ffy	Haj-nóc-zy
haj-fi-xá-ló	mo-nar-chia	szfin-xért	troc-he-us
epig-ram-ma	mil-li-gramm	mo-no-gram	prog-ram
Bee-tho-ven	Goe-the	Ver-sa-il-les	Vol-taire

12. Pótolja a következő Kosztolányi-szöveg hiányzó mondatközi írásjeleit!

Ha valaki elcsépelte érdektelen ködös dolgokat közöl gyarlóan zavarosan élvezhetetlenül azzal vigasztalja magát hogy „mély”. Mi legyünk szerények. Mindazt ami lüktet bennünk hozzuk lelkünk fényes felületére hogy érzéki és megragadható legyen mint az élet a bonyolultat fejezzük ki lehetőleg egyszerűen a homályost lehetőleg világosan s hadd higgyék hogy csak szellemesek vagyunk.

13. Töltse ki a táblázat hiányos rovatait!

<i>Teljes alak</i>	<i>Rövidítve</i>
Budapestre
igazgatóhelyettest
pluszról
kilogrammal
forintot

versszakban

14. Szabály(félre-)magyarázatok. Mely helyesírási szabályok bújtak el a tréfás meghatározásokban? Párosítsa a betűjeleket!

- A) Egyben maradok, ha csak a végemhez ragasztanak.
- B) Gyakran vádolnak anyagiassággal és azzal, hogy csak az egyszerű tagokat fogom össze.
- C) Igéző és mozgékony vagyok. Néha elől, máskor hátul állok, de az is előfordul, hogy közénk áll valaki.
- D) Nem kedvelem, ha túl hosszúra nyújtanak valamit, ezért mindig számításokat végzek.
- E) Nem rajongok a mozdulatlanságért, különösen, ha új taggal bővülök.
- F) Ha többet jelentünk együtt, szorosabbra fűzzük a kapcsolatunkat.

- a) a mozgószabály
- b) az anyagnévi jelzős szerkezetek helyesírása
- c) az ikerszók és a valódi mellérendelő szóösszetételek írásmódja
- d) a jelentésváltozás miatt egybeírt alárendelő szóösszetételek
- e) az igekötős igék helyesírása
- f) a szótagszámlálás szabálya az összetett szavakban

Betűpárok:

15. Diáklapok tréfás hirdetéseiből olvashat néhányat. Sajnos, maradt bennük több helyesírási hiba. Húzza alá és javítsa ki őket!

Rokkant lábamat
mozgó lépcsőre
cserélem.
„Egy sok
emeletes

Szebbnél-szebb
sündisznó tuskék
akciós áron
eladók.
„Szimbólikus ár”

Vöröshajú,
szeplős lány
keres vörös hajú,
szeplős fiút.
„Hasonmások

iskola” jeligére.	jeligére.	vonzzák egymást” jeligére.
Elcserélném alig használt, kiváló minőségű történelem tudással rendelkező padtársamat kémiaiában jártas diákra. „Április 1.-i randevu” jeligére.	Inteligens, fedhetetlen fiatalokat keresünk tétel gyártó bedolgozóknak. „Szolid munka, bízható kereset” jeligére.	Nyelvtanból korrepetálást vállalok vagy olcsón kölcsön adom nyelvtan könyvemet. „Álljunk meg egy szóra!” jeligére.

EGYETEMI ANYANYELVI NAPOK
Helyesírási verseny
(1997)

1. Pótolja a hiányzó magánhangzókat és a mássalhangzókat a szavakban!

-i, -í	-u, -ú	-ü, -ű
h...rdet	h...gostul	becs...s
...rdatlan	asz...	szér...
k...bic	j...dáspénz	ned...
-l, -ll	-p, -pp	-t, -tt
ha...ucinál	kizsu...olta	talpala...nyi
kevese...	lesto...olta	te...legesség
kontro...	dzsi...	a...rakció

2. Képezzen mellékneveket és igéket a megadott főnevekből!

<i>Főnév</i>	<i>Melléknév</i>	<i>Ige</i>
harmónia
szimbólum
filozófia

3. Egészítse ki a mondatokat a zárójelben levő igék kijelentő módú, jelen idejű alakjával!

- Sohasem (játszik) meg magát.
 Mutatók külseje (vonz) a tekinteteket.
 Az elsősök minden reggel a pályán (edz).
 Szombaton (játszik) az első meccsüket.
 Mi csak hétvégeken (edz) magunkat.

4. Alkosson -ás, -és képzős kifejezéseket a megadott szavakból!

nyugovóra tér + -és =
örökbe fogad + -ás =
távolba lát + -ás =
körben áll + -ás =

5. Alkosson szóösszetételeket vagy szókapcsolatokat a megadott szavakból! A szavakhoz ne kapcsoljon jelet vagy ragot!

női, cipő, vásár: nyuszt, prém, bunda: havi, bérlet, árusítás: hírlap, olvasó, terem: több, szófajú, szó: folyadék, szint, magasság: film, színház, igazgató: családi, ház, építés:

6. Pótolja a hiányzó kötőjeleket, ahol szükségesek!

rádióelőfizetés	CB rádió
Petőfi rádió	rádió adó vevő készülék
rádió adó és vevőállomás	rádióközvetítés

7. Kapcsoljon *-i* képzőt mindegyik tulajdonnévhez!

<i>Tulajdonnév</i>	<i>Képzős alak</i>
Madách
Deák Ferenc
Marco Polo
Loire
Tihanyi-félsziget
Békés megye
Alsó-Ferenc-dűlő
Duna—Tisza köze
Népjóléti Minisztérium

8. Alkosson olyan mondatokat a két írásjelvázra, amelyekben a megjelölt helyeken kell szabályosan a megadott írásjeleket használni! A pontsorok a mondatokban található szavak számát jelölik.

....., ,
 !
 : ,
 , ,

9. Ékeljen be idéző mondatot a következő idézetbe az első tagmondat határán!

„Az ember külsője és belsője közt természetes viszony van; s ha valakiről ítélni akarsz: mindkettőre figyelmezned kell.” (Kölcsey Ferenc)

10. Írja le szótagolva az alábbi közmondásokat!

Lándzsája messzebb terjed, mint a szava.
Pénzért mennyországot nem vehetni.

11. Írja le számokkal a dőlt betűvel kiemelt szavakat!

ezerkilencszázkilencvenhét februárjában
ezerkilencszázkilencvenhét február elsején
ezerkilencszázkilencvenhét február tizenegyedikéig.....
ezerkilencszázkilencvenhét után

EGYETEMI ANYANYELVI NAPOK
Helyesírási verseny
(1994—1997)

TOLLBAMONDÁSSZÖVEGEK

Íme, a mozgószabály!

Régebben mindennap lépten-nyomon belébotlottunk olyan feliratokba, amelyeken a legegyszerűbb egybe- és különírási szabályokat is figyelmen kívül hagyták. Ma már a legtöbb helyen szabályosan írják a *gyermekügyelet*, a *pingpongbajnokság*, a *két tannyelvű iskola* és a *fodrászszaküzlet* kifejezéseket. A *hétvégiház-bemutató*, a *családipótlék-kiutalás* és az ehhez hasonló bonyolultabb szerkezetek helyes rögzítése azonban még napjainkban is keveseknek sikerül. Még mindig sokan nem ismerik vagy nem értik a több mint harmincéves mozgószabályt. Jó és hasznos ez a szabály — ismerik el bizonyára az egyetemi anyanyelvi napok helyesírási versenyének résztvevői is —, de vajon megoldható-e alkalmazásával minden egybe-, illetve különírási nehézség? Mi legyen a neve az irodalomból feladott házi dolgozatnak? Csak így fogadható el: *irodalom-házidolgozat*. Hogyan nevezzük szabályosan azt a vitorlás hajót, amelyen a felnőttek szállhatnak vízre, hogy megküzdjenek egymással? A megoldás: *felnőtt-versenyvitorláshajó*. Íme, az új mozgószabály! E szerint a szabály szerint ha egy különírt szókapcsolat egészéhez vagy egy kötőjellel írt alakulathoz újabb előtag kapcsolódik, az utórészt alkalmilag egybeírjuk, és hozzá az előtagot kötőjellel kapcsoljuk. A nyelv művelők azonban azt tanácsolják, hogy az efféle "szókígyók" helyett inkább egyszerűbb szerkezeteket használjunk.

(1994)

Húzd, ameddig húzhatod!

1925 telén egy alaszakai kisvárosban diftériajárvány tört ki. Az oltóanyagot nem lehetett vasúton odaszállítani, ekkor a kutyaszánhajtók váltott fogatokkal nekivágtak a majd kétezer mérföldnyi hómezőknek. Négy nap múlva célba ért az életmentő csomag. E hősiesség emlékére 1973 óta minden télen megrendezik Alaszka legnagyobb kutyaszánversenyét. A több mint ezer mérföldes táv ellenőrző pontjain állatorvosok várják a fogatokat. Ha egy kutya útközben megsérül, vagy erőnléte nem kielégítő, visszaszállítják a rajthelyre. A mai versenyeken a kutyacapatokat biztató vezényszavak megegyeznek azokkal, amelyekkel a hagyományteremtő kanadai-alaszakai elődök

sarkallták kutyáikat. Nem csekély időt vesz igénybe, mire a hajtó alaposan megismeri a tíz-egynéhány állatot számláló falka minden tagját. A kutyákat réges-rég sokfelé alkalmazták teherhordó állatként. Az észak-amerikai indiánok csak akkor ismerték meg a lovat, amikor a fehér emberek megérkeztek az Újvilágba. Az indiánok kutyáikra kétoldalt kis batyukat aggattak, vagy faágakból készült saroglyafélét húzattak velük. Az északi sarkkörön túl élő népek kutyáinak sem volt őrző-védő szerepük. Az Északi- és a Déli-sarkot kutató expedíciók nem boldogultak volna szánhúzó kutyák nélkül. A Jack London-i regények, valamint a belőlük készült kalandfilmek nagy hírnevet szereztek a kutyaszánhajtásnak. A kutyafogatversenyek eszményképe a hegyes fülű, farkaspofájú északi kutyák csapata. A nyugat-európai, alpokbeli versenyeken a kisebb termetű, gyors futású szibériai szánhúzók a legismertebbek. Az ugyancsak közkedvelt alaszka kutyákat fekete-fehér rajzos színben tenyésztik. A farkasszerű grönlandi kutyák kevésbé népszerűek, mint a fent említett fajták. A hófehér, vattacukor-bundájú szamojéd ebeket pedig inkább csak a Budapest sportcsarnokbeli kutyakiállításokról ismerjük. A télisportokat űzők között egyre nagyobb népszerűsége tesz szert a kutyaszánhajtósport, bekerült a téli olimpiai játékok versenyszámai közé is. Már hazánkban is van kutyaszánhajtó-sportegyesület, nemrég került sor az ez évi országos bajnokságukra. A versenyzők télen-nyáron edzenek a Bükk hegység kanyargós turistaútjain, a hómentes évszakokban kerekeken guruló kocsikat vontatnak kutyáikkal.

(1995)

Hermész szárnyas sarujában

A mitikus Hermész a görög istenek gyors lábú hírnöke. Az emberi kommunikációs igény réges-régi. A hajdani fáklyás, füst- és tűzjelzések mint üzenetközvetítők nem váltak általánossá, mivel a terep- és időjárásfüggő hírlánc kiépítéséhez sok emberre, illetve eszközre volt szükség. Fönnmaradt papirusztekercsek tanúskodnak az ókori hírnök-, lovasfutár- és szekérpostaszolgáltatásról. Ez idő tájt a perzsa lovas futárok szavahihetőségüket uralkodói karddal vagy pecsétnyomó gyűrűvel igazolták. A görögöknél a gyermek hírvivőket télen-nyáron, napról napra saját iskolájukban edzették. A postagalambokat, melyek sebesebben szárnyalnak, mint a felhők, már a Kr. e. I. évezred óta tenyésztik. A mesés Kelet kereskedői, a föníciaiak(,) a partmenti vizeken járó vitorlás hajóik hollétéről a galamb postásokkal tudósítottak. A közép- és nyugat-európai galambpostát a kereszties hadjáratokban részt vevő lovagok honosították meg. De még ez után a korszak után is postagalambokkal pótolták a brüsszel—londoni vonalon működő távírónak a

La Manche csatornai hiányzó szakaszát. A Habsburg Birodalmat behálózó postakocsijáratokon már nemcsak leveleket, csomagokat, nemesfém árukat, hanem személyeket is szállítottak. A múlt század újfajta szállítóeszközei a hőlégballon, a gőzhajó és a vasút. E századi újítások a Zeppelin-féle léghajó, valamint a repülőgépes légiposta. Újabban már telexszel, sőt telefaxszal is továbbbíthatunk üzeneteket.

(1996)

A Holdvilág-árok rejtélye

A Pilisi Tájvédelmi Körzet délkeleti csücskében húzódik a Holdvilág-árok. Sashegyi Sándor, a kíváncsi hajófűtőből lett nagy tekintélyű régész itt kereste Árpád fejedelem sírját állhatatosan. Anonymus gesztája tudósít arról, hogy Árpádot 907-ben a mellett a forrás mellett temették el, ahol a magyarok megalapították Fehéregyházát. Sashegyi 1939 folyamán feltárt egy faragott sziklafalat, itt az óriási kövek alól egy kehelytartó sírszobor töredéke, szarvas- és lócsontok, valamint egy idős asszony csontjai kerültek elő. A közelében méregpoharat, egy perzsa kristálykelyhet is találtak. Ezek a felbecsülhetetlen értékű leletek a háború alatt eltűntek a nemzeti múzeumi gyűjteményből. A Magyar Tudományos Akadémia régész kutatócsoportja folytatta az ásatásokat, melyek során 1960-ban egyre-másra újabb és újabb középkori leletek kerültek elő, sőt három rovásírást is ráakadtak. Ezek nem hagytak kétséget afelől, hogy itt hajdan középkori település volt. A sziklafalon különböző vésés- és faragásnyomok tanúskodnak a réges-régi időkről, közöttük egy magyar típusú szablyát ábrázoló véset is látszik. Egy sziklafalba vájt, háromszög alakú bejáratral nyíló barlangfolyosó végén egy sírhelyszerű terem rejtőzik. Ez lenne az Árpád-féle sírkamra, vagy a néphagyománynak higgyünk, amely ezt a barlangot egy zsványról nevezte el, aki állítólag itt bujkált? A sziklasírbejárat közeli kutatóárokban honfoglalás előtti tűzhelymaradványokra bukkantak. De még ma sem tudjuk biztosan, hol van Árpád fejedelem sírja.

(1997)

A feladatlapok gyakorlatait és a tollbamondásszövegeket fölhasználtam a *Hogyan írjam?* című helyesírási tankönyvem elkészítéséhez (1. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996). A tollbamondásszövegek a *Mondd és írd!* című könyvben (1. Auktor Könyvkiadó, Budapest, 1992), valamint az *Élet és Tudomány* című folyóiratban megjelent írások átalakításával készültek.